

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА**

Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Правног факултета која је донета на седници одржаној 28. октобра 2024. године одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата Дејана Миловановића под насловом: „**Међународноправно регулисање начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права**“. Након што смо прегледали и извршили оцену достављене докторске дисертације, задовољство нам је да Наставно-научном већу Универзитета у Београду – Правног факултета поднесемо следећи

**ИЗВЕШТАЈ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

1.1. Подаци о кандидату

Дејан Миловановић је рођен 1983. године у Бору, где је завршио основну школу и гимназију „Бора Станковић“ (друштвено-језички смер). Дипломирао је на Правном факултету Универзитета у Београду 2009. године са просечном оценом 9,45. Током студија био је стипендиста Министарства просвете Републике Србије и задужбине Миливоја Јовановића и Луке Ћеловића.

На истом факултету је завршио мастер студије, међународноправни модул, 2012. године, са просечном оценом 9,25 и одбранио мастер рад на тему „Мировне мисије Уједињених нација са посебним освртом на праксу у њиховом спровођењу“

На Правном факултету Универзитета у Београду је 2014. године уписао докторске студије, међународноправна ужа научна област, где је испунио све обавезе предвиђене студијским програмом и стекао услов за израду докторске дисертације.

Радио је као адвокатски и судијски приправник од 2009. године. Правосудни испит положио је 2013. године. На Правосудној академији је похађао обуку од 2015. године и као корисник обуке је био распоређен на пословима у Првом основном суду у Београду у одељењу за претходни поступак, Прекршајном суду у Београду, Вишем јавном тужилаштву у Београду и Вишем суду у Београду у првостепеном грађанском и првостепеном кривичном одељењу.

Након завршетка обуке и положеног завршног испита 2017. године, био је распоређен и радио је у Трећем основном јавном тужилаштву у Београду и Уставном суду Републике Србије у одељењима уставних жалби из парничне и кривичне материје. Похађао је више стручних обука и семинара.

Од 2019. године ради као судија Првог основног суда у Београду.

Ожењен је и отац је двоје деце.

Говори енглески, служи се немачким језиком.

Кандидат је објавио следеће радове:

„Пристрасност као разлог за изузеће судија у поступку пред МКТЈ“ (часопис Страни правни живот бр. 1/2017, Београд, 2017, стр. 183-193).

„Међународноправни стандарди независности судства са посебним освртом на улогу медија у њиховој заштити“ (Зборник радова 35. Сусрета Копаоничке школе природног права Слободан Перовић, Београд, 2022, Том III, стр. 467-480)

1.2. Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Дејана Миловановића под насловом: „Међународноправно регулисање начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права“ садржи 235 страница основног текста и обликована је у свему у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред подешен на 1 ред, фонт *Times New Roman*, величина писма основног текста 12 типографских знакова). Дисертација садржи насловну страницу на

српском и енглеском језику, страницу са информацијама о ментору и члановима комисије за одбрану докторске дисертације, по једну страницу са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, 3 странице садржаја, текст рада по поглављима, попис литературе на 22 стране, биографију (једна страница), изјаву и ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу (укупно четири странице). Истраживачку грађу која је коришћена при изради докторске дисертације чине: монографије, уџбеници, зборници радова, приручници, чланци, студије/извештаји, прописи, коментари прописа, судска пракса, интернет и други извори (укупно 300 библиографских јединица).

Докторска дисертација подељена је на следеће целине: Уводна разматрања, 1. поглавље - „Појмовно разматрање начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права“, 2. поглавље - „Начело индивидуалне кривичне одговорности и општи појам међународног кривичног дела“, 3. поглавље - „Индивидуална кривична одговорност и поједина међународна кривична дела“, 4. поглавље - „Основи искључења индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права“ и Закључна разматрања.

У складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду од 20.06.2018. године, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ проверила је оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера iThenticate. Индекс сличности износи 18 %. Ментор проф. др Бојан Милисављевић је, на основу увида у извештај, дао позитивну оцену докторске дисертације, утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације представља међународноправно регулисање начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права. При дефинисању предмета рада указано је на одређивање граница проучавања. Наиме, предметно начело индивидуалне кривичне одговорности

анализирано је у контексту међународноправног регулисања. У том смислу рад се бави искључиво међународним аспектом предметног начела. Мешовита односно хибридна правосудна тела нису предмет проучавања овог рада, због њихове специфичне природе, која није чисто међународноправна, имајући у виду да ови системи по својим обележјима излазе из чисто међународноправног оквира. Такође, национална регулатива, као далеко савршенији и уређенији систем, може послужити једино као оријентир у анализи међународноправног оквира.

Једно од фундаменталних начела на којима се заснива међународно кривично право представља начело индивидуалне кривичне одговорности. Наведено начело представља општи, владајући принцип у овој материји и као такво је од посебне важности за ову грану права која је *in statu nascendi* и која није тако разрађена као национално кривично право. Значај овог начела је у томе што представља оријентир у примени правних института и њиховом тумачењу, те је од изузетне важности за конзистентност ове материје као целине.

Рад се бави проучавањем историјског контекста и савременог међународноправног регулисања предметног начела, као и јуриспруденције међународних правосудних тела односно међународних судова и трибунала, и уопште међународноправних извора релевантних за начело индивидуалне субјективне одговорности, на основу чега се може доћи до одређених закључака у погледу стандарда које подразумева примена овог начела у конкретним случајевима тешких кршења међународног хуманитарног права, као и његовог домашаја у пракси.

Циљ дисертације представља изучавање садржине и критеријума кривичне одговорности појединца за тешка кршења хуманитарног права, тако да проучавање предметног начела захтева и анализу већине релевантних института међународног кривичног права, кроз које се ово начело прожима, са посебним међународноправним освртом и са једном дозом уопштености која одликује разматрање правних начела, како би се избегло проучавање предметних института ван контекста међународноправног регулисања.

Циљ ове докторске дисертације је да дефинише предметно начело, представи анализу међународноправних правила и института кроз које се оно прожима, али и примену у пракси, како би поред теоријске расправе, послужила и као практични водич. Наравно, важан циљ је да овај рад буде користан стручњацима при формулацији

међународних правила која би даље регулисала и уређивала ову материју, имајући у виду њен динамичан карактер, као и све већи број сукоба у свету у којима долази до тешких кршења правила међународног хуманитарног права.

У раду је указано на неоправдана одступања од предметног начела у међународној регулативи и пракси међународних судова и трибунала, те је дефинисање овог начела од значаја за разумевање и анализу таквих правних проблема и дилема. Доследном регулативом предметног начела и применом у пракси, резултат би био враћање у оквиру начела индивидуалне и субјективне одговорности у случајевима тешког кршења правила међународног хуманитарног права, што би представљало брану колективној и објективној одговорности као реликтима прошлости.

Оправданост циља проистиче из резултата истраживања, а то је да дефинисање и успостављање предметног начела на униформан начин у међународној регулативи путем правила и института која би гарантовала поштовање овог фундаменталног начела. Предности које би се тиме постигле су многоструке, имајући у виду да би се тиме обезбедило потенцијално веће учешће држава у међународним аранжманима, услед веће извесности и униформности регулативе, са јасним границама и прецизнијим дефинисањем, а која би гарантовала остваривање међународне правде, без селективности и произвољних тумачења норми која проистичу из ванправних интереса.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Полазећи од претходно описаних предмета и циљева истраживања, у докторској дисертацији пошло се од следећих хипотеза:

1. Кршење међународног хуманитарног права има системски односно колективни карактер, с обзиром на то да се међународни злочини догађају у масовним размерама или приликом систематског насиља, са плуралитетом извршиоца. Ова специфичност међународне злочине раздваја од већине обичних злочина.

Међународни злочини имају системски карактер, што подразумева учешће већег броја лица, као и лица на вишим положајима, повезаних у оквиру шире организационе структуре, као што је држава. Следствено томе и карактеристике међународних

кривичних дела су специфичне. Такође, међународним злочинима се врше најтеже повреде међународног хуманитарног права, а заштитни објекат представљају добра и вредности које се тичу целокупне међународне заједнице односно човечанства у целини.

2. Међународно хуманитарно право мора бити примењено на такав начин који ће бити у складу са начелом индивидуалне кривичне одговорности. Индивидуалну кривичну одговорност за тешка кршења међународног хуманитарног права карактерише критеријум субјекта који подразумева да свако одговара за своје поступке, као и критеријум основа који подразумева одговорност на основу кривице.

Објективна и колективна кривична одговорност представљају негацију савременог схватања индивидуалне кривичне одговорности, које подразумева индивидуалну и субјективну одговорност појединца. Начело индивидуалне кривичне одговорности је значајно за остваривање сврхе међународног кривичног права као инструмента којим се спроводи међународно хуманитарно право и представља фундаментално правно начело у тој области.

3. Постојећа међународноправна регулатива начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења хуманитарног права је динамична и још увек *in statu nascendi*.

Посматрано са аспекта начела индивидуалне кривичне одговорности, међународноправно регулисање у погледу правних института, који су од значаја за остваривање овог начела, је рудиментарно и праћено недоумицама и правним празнинама. Римски статут је на свеобухватнији начин приступио регулисању релевантних правних института и у том погледу направио значајан помак. Предметно начело је од посебне важности, имајући у виду да представља основни постулат и водич у примени правних института у међународном кривичном праву.

4. За утврђење индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права у конкретном случају, потребно је испуњење свих прописаних објективних и субјективних елемента, при чему долази до једног специфичног прожимања англосаксонског и континенталног система, што даје један *sui generis* карактер њиховој међународноправној регулативи.

Дакле, до настанка овог вида одговорности појединца у конкретном случају потребно је постојање одређеног инкриминисаног понашања којим се крше материјална

правила међународног хуманитарног права, као и релевантног облика кривице. У том смислу, релевантан је општи појам међународног кривичног дела, али је неопходно и испуњење обележја конкретног међународног кривичног дела. При томе, правни институти при сусрету англосаксонског и континенталног система на међународном нивоу добијају један специфичан карактер.

5. Стандард субјективног елемента потребан за индивидуалну кривичну одговорност појединца за тешка кршења међународног хуманитарног права, мора бити висок. У том смислу треба захтевати по правилу умишљај, с тим што у одређеним случајевима и други облици кривице могу изузетно бити релевантни.

Ово питање је проблематизовано кроз регулативу и праксу међународних судова, а нарочито у погледу праксе *ad hoc* трибунала основаних од стране Савета безбедности, у којој је примењиван низак стандард субјективног елемента, а стваране су и одређене правне конструкције без постојања изричитих одредби, чиме је начело индивидуалне субјективне одговорности релативизирано. Проблем представља и то што материјална правила о појединим кривичним делима често не предвиђају субјективне елементе забрањених радњи. У међународном кривичном праву постоје разни облици и нијансе субјективног елемента, имајући у виду да је прихваћен концепт близак англосаксонском схватању – *mens rea*, што ствара додатни проблем не само у терминолошком, већ и у суштинском смислу у односу на континентално схватање субјективног елемента.

6. У циљу доследног спровођења начела индивидуалне кривичне одговорности неопходно је, кроз прецизну међународну регулативу свих релевантних правних института и доследно спровођење у пракси од стране међународних кривичних судова, уклањање ванправних и интересних утицаја.

Конкретни разлози релативизације предметног начела у пракси међународних судова, у циљу осуде свих високорангираних оптужених лица, могу се наћи у ванправним утицајима, пре свега интересним и политичким.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидата Дејана Миловановића под насловом: „Међународноправно регулисање начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права“, састоји се од уводних разматрања, четири међусобно повезаних поглавља, закључних разматрања и списка литературе.

У овој дисертацији кандидат покушава да испита и анализира начело индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права у оквирима међународноправне регулативе.

У првом делу рада кандидат се бави појмовним разматрањем начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права. Кандидат даје приказ настанка и развоја правила о ратовању и међународног хуманитарног права, даље се бави међународноправним последицама и одговорношћу за кршења међународног хуманитарног права, општим карактеристикама међународног кривичног права везаним за предметно начело и развојем међународног кривичног правосуђа, као и одређивањем и садржином начела индивидуалне кривичне одговорности у међународном праву.

У другом делу дисертације кандидат се бави кључном анализом начела индивидуалне кривичне одговорности у контексту општег појма међународног кривичног дела, имајући у виду институте од значаја за остваривање предметног начела. Анализира концепте индивидуалне кривичне одговорности, елементе и облике међународног кривичног дела, облике учествовања у међународном кривичном делу, фазе остваривања међународног кривичног дела, конструкцију и облике заједничког злочиначког подухвата и питања везана за командну одговорност.

У трећем делу дисертације кандидат се бави међународноправним оквиром регулисања међународних кривичних дела, одговорношћу учиниоца тешких кршења правила међународног хуманитарног права у зависности од испуњења свих потребних елемената међународног кривичног дела, као и појединим међународним кривичним делима и то геноцидом, злочином против човечности, ратним злочинима и злочином агресије. Указује се на то да кршење правила међународног хуманитарног права

проузрокује извршење међународних кривичних дела, што изискује одговорност учинилаца таквих тешких дела.

У четвртом делу дисертације кандидат анализира основе искључења индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права, као што су неурачунљивост, стање опијености – интоксикација, нужна одбрана, принуда и крајња нужда, стварна и правна заблуда, наређење претпостављеног, узраст учиниоца, репресалије, питањем имунитета, као и друге потенцијалне основе искључења индивидуалне кривичне одговорности у међународном праву. Наведени оправдавајући односно извињавајући основи начело индивидуалне кривичне одговорности прилагођавају околностима конкретног случаја.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Кандидат је овом дисертацијом истражио једну теоријску и практичну појаву која постоји у међународној регулативи и пракси међународних судова, на један аналитичан начин, служећи се различитим методама. Кандидат је предметно начело и институте који су од значаја за његово остваривање представио и анализирао, како на теоријској тако и на практичној основи.

Значај научног истраживања произилази из важности предмета рада који представља начело индивидуалне одговорности за тешка кршења хуманитарног права, а које је основни постулат међународног кривичног права као инструмента којим се спроводи међународно хуманитарно право. Значај његове доследне примене проистиче из тежине међународних кривичних дела којима се крше правила међународног хуманитарног права односно значаја самог заштитног објекта, а то су добра и вредности која су од интереса за целокупну међународну заједницу односно човечанство у целини. Посебно је значајна анализа правних института и решења на које се предметно начело односи, а који нису довољно разрађени у међународноправној регулативи, иако одређених помака свакако има, што потврђује и оснивање сталног Међународног кривичног суда.

У раду је указано на одређена решења у међународноправним изворима, као и на примере у пракси међународних судова, којима се излази из оквира и смисла начела

индивидуалне одговорности, чиме се врши и проблематизација овог начела и критички осврт. Истраживање потврђује недостатке постојеће међународноправне регулативе кроз упоредноправни приказ решења и мањкавости истих. Нарочити проблем представљају одређене правне конструкције у пракси *ad hoc* трибунала формираних од стране Савета безбедности, а које су настале екстензивним, контекстуалним тумачењем и које нису изричито предвиђене њиховим статутима и за које се може рећи да излазе из оквира предметног начела.

Међународни значај се огледа у указивању на релативизацију овог начела у међународним правним оквирима и одступању од његових критеријума у пракси, пре свега кроз правне конструкције, какве су неки од облика заједничког злочиначког подухата, али и постављање ниских стандарда у погледу *mens rea*. Критика наведених *ad hoc* трибунала у том погледу је значајна у смислу указивања на негативне примере у пракси, с обзиром да одлуке истих немају снагу прецедента, али могу да имају одређено дејство у перспективи на друге међународне судове, те могу одиграти значајну улогу у даљем развоју ове материје, из ког разлога је извршена анализа и провера да ли исте верно осликавају предметно начело.

С обзиром на то да у овој материји постоје изражени ванправни и интересни утицаји, несумњиво је да је неопходна правна анализа и обрада међународне регулативе наведеног начела, што би омогућило прецизнију и исправнију примену предметног начела када је реч о случајевима тешких кршења међународног хуманитарног права.

Очекује се да ће предметна дисертација дати допринос међународном јавном праву у делу који се тиче индивидуалне кривичне одговорности појединца када је реч о тешким кршењима међународног хуманитарног права, у смислу конкретног аспекта рада. С обзиром на хипотезе и предложену структуру дисертације, овај рад има циљ да пружи допринос разумевању и изналажењу решења за бројне дилеме које се тичу предметног начела и његову примену у пракси, као и утврђивању наведене одговорности *in concreto* када је реч о тешким кршењима међународног хуманитарног права.

Научни допринос ове дисертације, огледа се у томе да ће сазнања до којих се дошло у спроведеном истраживању допринети осталим истраживањима и анализама у овој области. Спроведеном анализом извршена је провера наведених хипотеза, при чему је дат одговор на постављена питања и систематичан преглед предметног начела и других института повезаних са њим.

Такође, допринос који се постиже овом дисертацијом јесте да ова дисертација буде од практичног значаја односно послужи у пракси, пре свега бољем резонувању међународних судова надлежних за суђење лицима која су извршила тешка кршења међународног хуманитарног права, а што је оствариво имајући у виду систематску анализу међународноправних правила, како би се ово фундаментално начело ставило у предвидиве оквире међународноправне регулативе.

6. Закључак

Имајући у виду да је, докторска дисертација кандидата Дејана Миловановића под насловом: „**Међународноправно регулисање начела индивидуалне кривичне одговорности за тешка кршења међународног хуманитарног права**“, написана у свему према раније одобреној пријави, те да је оригинално и самостално научно дело којим је кандидат дао одређени допринос науци међународног јавног права, сматрамо да су се стекли сви услови да се приступи њеној јавној одбрани.

У Београду, 29.11.2024. године

Чланови Комисије:

др Милан Шкулић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Бојан Миљисављевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Бојан Тубић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Новом Саду
